

STRAŻNIK KRET I POMOCNIK ŚMIERCI

autor: Grzegorz Siwor

Słowa kluczowe ▶ relacje polsko-żydowskie w czasie II wojny światowej ▶ różne postawy Polaków wobec ratowania Żydów ▶ ukrywanie się ▶ Judenjagd ▶ likwidacja gett ▶ akcja „Reinhardt” ▶ powstanie w getcie warszawskim ▶ strażnik kret ▶ pomocnik śmierci

Grupa docelowa:

młodzież w wieku 13-16 lat

Czas trwania warsztatu:

45 minut (program dostosowany do lekcji w szkole)

Wielkość grupy:

30 osób (maksymalnie)

Opis:

Podczas warsztatu poznajemy fragmenty książki profesora Jana Grabowskiego *Judenjagd. Polowanie na Żydów 1942-1945. Studium dziejów pewnego powiatu*. Przedstawione w niej analizy są wynikiem współczesnych badań historyków nad postawami Polaków wobec Żydów podczas Zagłady. Obraz, który wyłania się z lektury tego tekstu, obfituje w opisy tragicznych i niegodziwych zachowań ludzkich – i jest znacznie bardziej złożony od tego powszechnie obowiązującego w społeczeństwie polskim. W zrozumieniu tego tematu pomocnym materiałem będzie wiersz Czesława Miłosza *Biedny chrześcijanin patrzy na ghetto* – napisanym przez poetę podczas okupacji hitlerowskiej, a wydanym tuż po wojnie w tomie *Ocalenie*.

Punkty z podstawy programowej:

JĘZYK POLSKI

- ▶ uczeń wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu
- ▶ uczeń odróżnia informacje o faktach od opinii
- ▶ uczeń przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją
- ▶ uczeń dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

- ▶ uczeń wyjaśnia na przykładach znaczenie podstawowych norm współżycia między ludźmi, w tym wzajemności, odpowiedzialności i zaufania
- ▶ uczeń wyjaśnia, jak tworzą się podziały w grupie i w społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”) i podaje możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji
- ▶ uczeń przedstawia cechy dobrego obywatela; odwołując się do historycznych i współczesnych postaci, wykazuje znaczenie postaw i cnót obywatelskich
- ▶ uczeń uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (w miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją prowadzą

ETYKA

Uczeń potrafi omówić zagadnienia:

- ▶ człowiek jako osoba; natura i godność człowieka
- ▶ człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci
- ▶ wskazania moralne w religii chrześcijańskiej; normy społeczne wynikające z nauki społecznej Kościoła

Materiały:

- ▶ Grabowski J., *Judenjagd. Polowanie na Żydów 1942-1945. Studium dziejów pewnego powiatu*. Warszawa 2011, [fragmenty rozdziałów: *Druga faza Jugendjagd, Statystyka mordów na Żydach, Okoliczności śmierci*] (Załącznik 1).
- ▶ Miłosz Cz., *Biedny chrześcijanin patrzy na ghetto*, Campo di Fiori
- ▶ Karty pracy.

Przebieg warsztatu (45 minut):

1. Uczestników warsztatu dzielimy na pięć grup. Rozdajemy wszystkim dwie karty pracy do analizy tekstów Jana Grabowskiego i Czesława Miłosza.
2. Uczestnicy analizują fragmenty książki Jana Grabowskiego *Judenjagd. Polowanie na Żydów 1942-1945. Studium dziejów pewnego powiatu*. Pracując w grupach z fragmentami tekstu, uczestnicy przygotowują wypowiedź zawierającą wnioski z tekstu Jana Grabowskiego. Prezentacja kolejnych wypowiedzi młodzieży może wywołać dyskusję, której nie należy unikać (25 minut).
3. Kolejny etap to próba analizy wiersza Miłosza *Biedny chrześcijanin patrzy na ghetto*. Lektura tekstu powinna stanowić komentarz do rozdziałów książki Jana Grabowskiego i emocji samych uczestników warsztatu (20 minut).

Jan Grabowski, *Judenjagd. Polowanie na Żydów 1942-1945. Studium dziejów pewnego powiatu*, 2011

1. Wskaż zawarte w tekście przykłady negatywnych postaw Polaków wobec ukrywających się Żydów.
2. Określ motywacje Polaków, którzy wydawali lub mordowali ukrywających się Żydów podczas okupacji hitlerowskiej.
3. Oceń reakcje społeczeństwa polskiego na przypadki wydawania i mordowania Żydów.
4. Przedstaw swoje wnioski z lektury w punktach.
5. Wskaż, co groziło Polakom za udzielenie pomocy Żydom. Czy kara ta zawsze była wykonywana?

Czesław Miłosz, *Biedny chrześcijanin patrzy na ghetto, 1945*

Pszczoły obudowują czerwoną wątrobę
Mrówki obudowują czarną kość
Rozpoczyna się rozdzieranie, deptanie jedwabi,
Rozpoczyna się tłuczenie szkła, drzewa, miedzi, niklu,
srebra, pian
Gipsowych, blach, strun, trąbek, kiści, kul, kryształów -
Pyk! Fosforyczny ogień z żółtych ścian
Pochłania ludzkie i zwierzęce włosie.

Pszczoły odbudowują plastry płuc
Mrówki odbudowują białą kość,
Rozdzierany jak papier, kauczuk, płótno, skóra, len
Włókna, materie, celuloza, włos, węzowa łyska, druty
Wali się w ogniu dach, ściana i żar ogarnia fundament.
Jest już tylko piaszczysta, zdeptana z jednym drzewem
bez liści
Ziemia

Powoli, drażąc tunel posuwa się strażnik - kret
Z małą czerwoną latarką przypiętą na czole
Dotyka ciał pogrzebanych, liczy, przedziera się dalej
Rozróżnia ludzki popiół po tęczującym oparze
Popiół każdego człowieka po innej barwie tęczy
Pszczoły odbudowują czerwony ślad
Mrówki odbudowują miejsce po moim ciele.

Boję się, tak się boję strażnika - kreta.
Jego powieka obrzmiła jak u patriarchy,
Który siadywał dużo w blasku świec
Czytając wielką księgę gatunku.

Cóż powiem mu, ja, Żyd Nowego Testamentu
Czekający od dwóch tysięcy lat na powrót Jezusa?
Może rozbite ciało wyda mnie jego spojrzeniu
I policzy mnie między pomocników śmierci
Nieobrzezanych.

Czesław Miłosz, *Biedny chrześcijanin patrzy na ghetto, 1945*

1. Wydziel z tekstu wiersza Miłosza sceny obrazujące ruiny, śmierć i zniszczenie.
2. Rozpoznaj wydarzenia, których może dotyczyć ten opis.
3. Zrekonstruuj na podstawie tekstu wygląd i zachowanie strażnika kreta.
4. Wskaż cechy strażnika kreta, które upodabniają go do sprawiedliwego sędziego.
5. Rozważ, które osoby opisane w książce Jana Grabowskiego *Judenjagd*, możesz nazwać pomocnikami śmierci.
6. Rozpoznaj, czego obawia się człowiek, który wypowiada słowa dwóch ostatnich części wiersza.
7. Zastanów się, kogo opisują słowa: Żyd Nowego Testamentu, czekający od dwóch tysięcy lat na powrót Jezusa.